

రాయప్రోలు సాహిత్య వ్యక్తిత్వం

-మాదిరాజు రంగారావు

తెలుగు సాహిత్య ప్రపంచంలో అభినవ కవితా బింబం రాయప్రోలు. కవిత్వాన్ని తపస్సుగా భావించిన మనిషి చరిత్రలో ఎన్నో అభూతవిభూతాలకు తట్టుకుని నిలిచిన ఆర్షసంస్కృతికి చెందిన సంప్రదాయ శక్తి భూమికగా, అంగ్లవిద్యా ప్రభావంతో సమకాలీన జీవితానుభవంతో సంస్కరణ పూదయంతో సంపన్నమైన మనస్సు. రాజకీయ చైతన్యం స్వాతంత్ర్యాభిలాష స్వేచ్ఛా ప్రకటనంతో మారే సమాజంలో, ఆకాలానికవసరమైన మార్పులకు విముఖం కాని నవ్యపథ ప్రదర్శకుడు. కవిత్వాన్ని తాత్విక తలపై నిలిపినా, రచనలో అంతరంగ సౌందర్యాన్ని అభిలషిస్తూ, సామాజిక తలపై అనివార్యమైన మార్పుల్ని గుర్తిస్తూ, స్వాగతం పలికిన వైతాళికుడు. ఆధునిక సాహిత్యంలో ఈయన సాహితీ వ్యక్తిత్వం, అత్యంతమూ ప్రభావోపితమైంది. ఇది సంప్రదాయ మార్గానికి నవ్యగుణాల్ని సంతరింపజేసి అభినవరూపాన్ని సద్దింపజేసింది.

మొదట్లో ఈ వ్యక్తిత్వం స్వాతంత్రోద్యమ స్ఫూర్తితో, దేశభక్తి భావనతో ప్రకాశించింది. జాతి సంస్కృతి పట్ల బాధ్యతను గుర్తు చేసింది. గర్వాభిమానాన్ని వెలిగించింది. ఈయన కవిత్వం ఉద్యమతలంపై "చేవ" కలిగిన పదాలతో ఆకర్షించింది. పాట శైలితో జనామోదాన్ని పొందింది. అమరావతి పట్టణంలో బౌద్ధులువిశ్వవిద్యాలయం స్థాపించిన నాటి చేతనోన్నేషంతో శాంతినీ, లోకమంతా కాక పెట్టిన కాకతీయుల కదనపాండితిని స్మరించే ఉత్సాహసంరంభంతో తరంగితమైన వీరాన్నీ ప్రబోధించింది. ఇది ఆధునిక కవిత్వంలో తెలుగు కవిత్వానికి ఉత్సాహవంతమైన అరుణ రేఖ అనవచ్చు.

ఈయనలో సమకాలీన ఉద్యమాల ప్రేరణ ఉంది. తెలుగు దనంపై మక్కువతోను, ఆర్ష సంస్కృతిపై అభిమానంతోను సమస్యల పట్ల స్వతంత్రమైన ఆలోచనాప్రపంచంతో తెలుగు సాహిత్యం ఈయన రచనలో మలుపు తిరిగింది. యువతరాన్ని సృజనాత్మక శీలంతో ఉత్తమమైన విలువల వైపుకు ఉన్నతమైన లక్ష్యం వైపు ఉమ్ముఖం చేసింది.

పాశ్చాత్యభావ ప్రసారానికి లోనైనప్పటికీ భారతీయచేతన ఈయన మానసకప్రపంచానికి మౌలికమైన జీవరూపంగా ఉంది. ఇది చివరి దాకా నిలిచి స్థిరపడింది. "పాతగుడ్డలు పారవైతుము, కొత్తగుడ్డలు కట్టుకొందుము చావుబతుకుల సత్యమింతే: "నాసాంసి జీర్ణాని యథావిహాయ నవాని గృహ్లాతి నరోపరాణి: తథా శరీరాణి విహాయ జీర్ణాన్యన్యాని సంయాతి నవాని దేహి" (గీత-11,22) ఇంకా "నీవారాగము మూది సూక్ష్మమయి హృన్నీలాభమధ్యస్థతీలా విద్యుచ్ఛిఖలోని జీవుని మొదల్ దర్పించి" - హృదంతిక కోశమున నీవారశూక్యాగముగ మెరప తదంశమునో" -దీనికి నీవారశూక వత్తనిస్తే పీతాభాస్వత్యనూపమా' ఇత్యాదిగా ఎన్నోఉపనిషద్భావ వీచికలు ఈయన

రచనలో వివృతమైనాయి. ఈయన తాత్విక చింతన ప్రధానంగా భారతీయ వేదాంత భావనాత్మకమైంది.

రవీంద్రుని బలమైన ప్రభావం, ఈయనలో దివ్యత్వం అతీంద్రియ భావనతో ప్రాణితమైంది. చింతనలో, ప్రేమతత్వ స్వరూపానికి నవనవోన్నేషాన్ని చేకూర్చింది. ఇది ఈయన సాహితీ వ్యక్తిత్వానికి అంతరమైన ఆధారశక్తి కేంద్రంగా నిలిచింది.

సామాజిక తలపై ఎన్నో వాస్తవాలు. దీని చుట్టూ తిరిగే నిజాలెన్నో రచనలో విశ్లేషణకందుతాయి. ఇవి సంస్కరణకు చెందినవి కావచ్చు, మార్పుకు దారి తీసేవి కావచ్చు. కేవలం విలువలకు చెందినవి కావచ్చు. ఉదాహరణకు వార్తాపత్రికలో కన్పించిన ఒక స్త్రీ ఆహుతికి పూదయస్పందన రూపమే "స్నేహాలత" కావ్యం ఇతివృత్తం. ఈనాటికీ నిలిచి ఉన్న కన్యక వరశుల్కం 'కన్యియను పెండ్లి యాడునో? తండ్రి అర్చణము చేయు శుల్కాదివ్యాప్యరసను పెండ్లి యాడునో?' యని అనేదనతో ప్రశ్నించడం జరిగింది. దీని వెనుక జీవితానుభవ పరామర్శ ఉంది. తత్త్వాన్వేషణం ఉంది. లలిత, తృణకంకణం, అనుమతి, స్వప్నకుమారం, కష్టకమల, స్నేహాలత మొదలైన కావ్యాల్లోని ప్రాతలన్నీ నిత్య జీవితంలో తటస్థపడేవి రచనలో సమకాలీన జీవితానుభవం చేత పరిపుష్టమైనవి. సంస్కరణశీల సంస్కార పూదయాన్ని ప్రతిబింబించేవి. ఈ కృతుల్లో వస్తువరణం, ఆదర్శ రూపం, ఆనాటి విద్యావంతుల్ని బాగా ఆకర్షించాయి. వీటి నిర్వహణ రూపం ఆధునిక భావజాలంతో సమాహితమైంది. ఇతి వృత్తంలో పోయే పోకడలు, తీసుకున్న మలుపులు మార్పుకు సంకేతమైనాయి. అభివ్యక్తిలో నవ్యత, ప్రసన్నమైన శైలి, మధురభావనతో పాటు పద సంయోజనం, అర్థంలో మార్గవం - అభినవ రూపానికి ప్రాతినిధ్యం వహించాయి. సమాజవర్గితలో పరిస్థితుల ప్రభావం చేత వచ్చే మార్పులకనుగుణంగా ప్రసరించే ఆలోచనలకు నిలయమైన సాహిత్యోద్యమానికి రాయప్రోలు స్పందన శక్తిగా కన్పించారు. అటు కావ్య రామణీయకతతో పాటు ఇటు సామాజిక స్పందన కలిపి రూపొందింది, కట్టమంచి వంటి తీక్షణ విమర్శకుల ఒరపడికి నిలిచిందీయన కవిత్వం; కట్టమంచి మాటల్లో "His imaginative gifts are of a high order and his power of phrase is remarkable almost unique" (ఉత్తరం 26-5-1919). తృణకంకణం - 1966, అనివార్యమైన చరిత్ర గతిని బట్టి సామాజిక రూపం, కాలధర్మాన్ని బట్టి లోకప్రవృత్తి మారడం సహజం. దీనితో పాటు సాహిత్యం కూడా మారుతుందన్న వాస్తవాన్ని గుర్తించడం ఈయన దూరదృష్టికి సంకేతం. రాయప్రోలు సాహిత్యం - సంప్రదాయ మౌలికతను రక్షిస్తూనే క్షుణ్ణమైన మార్గంలో కాకుండా స్వతంత్రమైన ఆలోచనా పథంలో ప్రత్యేకతను పొందింది. ఈయనలో

ఉన్న ఈ ప్రవృత్తి మొదట్లో ఆశుకవితా మార్గం నుండి సన్యాసానికి కారణమైంది. స్వతంత్రమార్గంలో, నవ్యమైన భావచిత్రాలతో పదబంధాలతో భావస్ఫూర్తితో ఉన్నత లక్ష్యానికి నిబద్ధమైంది.

జీవితంలో నలేనే సాహిత్యంలోను, ఎక్కడో ఒక చోట తత్వపపంచం ఆవరిహారణీయమై విలసిస్తుంది. తత్వం - సాహిత్యం రెండూ సరస్వరాశయాలు. అన్యన్యపోషకాలు. నిజజీవితంలో వికాసస్థితులకు దోహదకారులు. తత్వపథంలోని హేతుగుణం అన్వేషణం దర్శనం అనేవి, కవిత్వంలోని రామణీయకతకు ఉదాత్తమైన ప్రయోజన రూపాన్నిస్తాయి.

ఈధోరణీలో ప్రేమతత్వం విశిష్టపథంలో ప్రవర్తిల్లింది. అంతఃకరణ సౌందర్యం - ప్రకృతి తాదాత్వం - చైతన్యం - ఆత్మ అనేవి, ఈయన రచనలకు వివిధ స్థాయి భేదాలతో తాత్వికతను సిద్ధింపజేశాయి. 'నాకు మాత్రమన్నియు పువ్వులే నాత్మ సరణి' - సజీవ సౌకుమార్య సంస్కార గుణాలతో అనేక వ్యక్తిత్వాల్లో ఉండే చేతన ఒక్కటే నన్ను సరమసత్యం వ్యంజితం.

"లలిత", "తృణకంకణం" మొదలుకొని "రమ్యాలోకం" "రూపనవనీతం" వరకు జీవితంలో వివిధ దశల్లో ప్రాణి ధర్మమైన ప్రేమపాండే అనేక రూపాలు, హృదయంగమంగా ఆలోచనాత్మకంగా అవిష్కృతమైనాయి, వ్యాఖ్యాతమైనాయి. జీవచేతనాత్మకమైన ప్రేమతత్వం -వికాలమైన ప్రాతిపదికపై నిర్వహింపబడింది. వాత్సల్యం షేహం, అనురాగం, భక్తిమొదలైన భావదళాల చేత ప్రేమ సంఘల్లమైంది. రాయప్రోలు దృష్టిలో ప్రేమ - శృంగారం సమానార్థకాలు కావు. శృంగారం పరిధి కృతమైంది. ప్రేమ విస్తృతమైంది - చైతమైంది. స్త్రీ మాతృమూర్తి - సౌందర్యదేవత ప్రేమ స్వరూపిణి మొదలుగా ఆసైన జగన్నాత శక్తి రూపంగా దర్శితమైంది. మొత్తం మీద భౌతిక మానసిక ఆత్మ దశల్లో పరిపూర్ణతకై అన్వేషణ సాగింది. ఈ కారణంగా ధర్మ లగ్నమైన మనస్సు మలినం కాని సచ్ఛమైన, ప్రేమను పొందే లక్ష్యంతో అమలిన శృంగార తత్వం అవిష్కృతమైంది. ప్రేమికుల మధ్య అనురాగం భావాత్మకమైన యోగంగాను పరిణమించింది.

ఇందియ పుర్వలేని, మలిన రహితమైన ఆదర్శప్రేమరూపం కల్పితమైంది. ఇది ప్రాతల మనోభూమికలపై ఎంతో ప్రతిభావంతంగా తీర్చబడింది. ఈ అనురాగధర్మం శుచితత్వంతో తాత్వికతను పొందింది. శుచితత్వంలో రసరామణీయకత ఉంది. ఈ విధంగా కావ్యతత్వం - కావ్యకళ రెండు సుసంయోజితమైనాయి. ఇతివృత్త వికాసంలో కల్పన భావనలో అభివ్యక్తిలో తనదైన ముద్రతో మధుర శబ్ద సంయోజనం - దీని యోజనా నిర్మాణ రూపాలు. దీని వెనుక నుండి కవిత్వానికి మూలద్రవ్యాలైన అంతఃకరణాన్ని రంజింపచేసే రసప్రవృత్తి ధ్వని ప్రసారం మొదలుగా ఆలంకారిక ప్రస్థానం ఉండనే ఉంది. ఈ దృష్టిలో ఈ మహాకవి రచనల్ని 'అనందకళ' అనడం ఔచితీ విలసితమైంది.

రాయప్రోలు సాహిత్యంలో అంతరంగ తత్వం ప్రత్యక్షమైన ఇందియార్థంనుండి ప్రేమను, వికారం నుండి పరిపూర్ణతను, వికలం నుండి పరిపూర్ణతను కోరేది - తొలినుండి చివరిదాకా ఈయన సాహిత్య సాధన అంతా ప్లోదైకమైన కావ్యోదయం కోసమే. ఈయన కవిత్వం ప్లోదైక రమణీయమైన నవనీత శిల్పంగా భావించవచ్చు.

ఈసందర్భంలో రస నిమగ్నత అర్థసౌకుమార్యం - వ్యంజన - హృదయస్పందనం మొదలైనవన్నీ పూర్వాలంకారికుల ప్రశస్యమైన ఆలోచనా రూపాలే. ఇవి ఈ కవిప్రతిభ చేత స్వతంత్రమైన భావోపసంస్కృతిని పొందాయి. ఈ కారణంగా అంతఃకరణ తంత్రుల్ని శ్రుతి చేసేది. భావసౌందర్యాన్ని ఉమ్మీలితం చేసేది. ఉపాస్యదేవతాస్థాయిలో ప్రకృతిలో దివ్యభావనతో ప్రకృతితత్వాన్ని అవిష్కరించేదిగా ఉంది. ఈ తత్వపపంచాన్ని వహిస్తునే రాయప్రోలు కవిత్వం ప్రసన్నమైన కృతితో సంఘల్లమైంది. సౌందర్యమన్నా రసమన్నా అనందమన్నా 'ఏకావరణ జన్యాలే' అన్న కవిమాట కవితారహస్యం పొరల్ని ఒలిచి చూపుతుంది.

రాయప్రోలు కవిత్వం ఎంతో లలితమైన కళాసాధనతో మాధుర్య రసాస్వాదనా యోగ్యతను పొందింది, సామాజికేతివృత్త స్పర్శచేత, ప్రయోజన విస్తృతిని వహించింది. కవి దృష్టిలో హితమంటే మనోవాక్యాయ కర్మల కత్యంతమూ ప్రేయమైంది. ఇది పూర్వం ప్రసక్తమైన విధంగా వికారంలేని కపటం లేని వికలంగాని రూపంతో ప్రసన్నమైందే రమణీయమైందే. ఆసైన సంఘల్లమైందే పరిపూర్ణత నభిలషించేదీ. దీని కోసమే ఈయనలో కవిత్వ సాధన ఏర్పడింది. ఈ సాధనలో ప్రతిభాస్పర్శచేత రమణీయమైన కల్పన, మనోహరమైన భావబంధురత, మధురమైన శబ్దానువృత్తి పలికింది. ఈ మార్గంలో రాయప్రోలు సాహితీ వ్యక్తిత్వం ప్రసిద్ధమైన అలంకారిక మార్గాన్ని వదలకుండా స్వతంత్రమైన భావోపసంస్కృతిని పొందింది.

ఈయన ఆదర్శాలు కొన్ని ఈనాటి సంక్షుభిత సమాజ స్థితికి బాగా అనువరిస్తాయి. ఈయన దృష్టిలో మతం దైవాన్ని సమీపంపజేసే ఉత్తమ సాధనం. మానవత్వాన్ని కోల్పోయేట్లు జేయడం ఆచరణీయం కాదు.

'రాష్ట్ర రాష్ట్ర దురాక్రమణలన్ మత మతాంతర మత్సరంబులన్ ప్రేమమయమగు విశ్వమానవ గర్భమే గాయాలు పడిన'

సమయంలో జరిగేది రాక్షస తాండవ ప్రభావమే. ప్రేమమయమైన నరనారీ సమాజం అవతరిస్తుందనే భవిష్యత్తుపై ఆశతో మానవసమాజంలో దీనికి మానవత్వంలో సౌకుమార్య శోభాదులు ప్రసన్నంగా పరిణతం కావాలనే 'చిత్త ప్రసాదనం' పొందాలనే రాయప్రోలు ఆకాంక్ష.

- (1) దేశభక్తి ఆర్థసంస్కృతి పట్ల అభిమానం (2) కుటుంబజీవితం, దాంపత్యభావన (3) స్త్రీ పట్ల ఉదాత్తనైఖరి (4) కలుషితాచారాల నిరసనం - సంస్కరణ హృదయం (5) సామాజిక

చలనంలో పురోగమన పదం (6) మానవతా పూర్ణమైన ప్రేమతత్వంతో రూపొందింది ఆధునిక సాహిత్య యుగానికి ప్రాభావ "హిరణ్మయ ద్వారం" మహాకవి రాయప్రోలు అభినవ వ్యక్తిత్వం.

సంఘదాయంలోని మౌలికత, ఆధునికంలోని ఆవశ్యకతతో అవతరించిన రాయప్రోలు కవిత్వం తెలుగు సాహిత్యస్థానంలో ప్రముఖమైన దశగా గుర్తింపును పొందింది. ఇది 1) స్వాతంత్ర్యోద్యమస్ఫూర్తితో దేశభక్తి భావన 2) శాంతినికేతనం వాతావరణం రవీంద్రుల అంతేవాసిత్వంతో, ఆంగ్ల సాహిత్యంలో కాలానిక ప్రభావంతో కలిగిన భావనవ్యత 3) భారతీయ సాంస్కృతికచేతనలో మౌలికతతో, 4) వర్తమాన జీవితంలో సంస్కరణావశ్యతతో సంఘల్ల మైంది. ఆధునిక యుగాన్ని ప్రకాశమానం చేసింది. ఇది పూర్వస్థితి కన్నా భిన్నమైన ఆలోచనా ప్రపంచాన్ని అనుభవరూపాన్ని సంతరింప జేసింది.

ఈ భూమికపై తృణకంకణం కావ్యాన్ని సమాలోచనం చేస్తే, రాయప్రోలు వ్యక్తిత్వసూత్రం అందుతుంది. ఈ కృతిపేరే కొత్తగా ఉంది. తృణాన్ని అంటే గడ్డిపోచను చేతికడియంగా లేదా తోరంగా వర్తింపజేసిన చర్య విరాడంబరమైందీ, ప్రకృతికి దగ్గరగా ఉందీ, సహజత్వాన్ని భావింపజేసింది. ఇది కథాభాగంలో సోదరీభావసూత్ర బంధంగా పరిణమించింది. శృంగారభావన ప్రేయల మానసిక తలంపై స్నేహరూపాన్ని పొందింది. 'ప్రేమ' పదంలో భావజగత్తు విస్తృతిని పొందింది. ఇందులో వస్తువు యువతీయువకుల ప్రేమ, చివరకు సోదరీసోదర స్నేహమయంగా మలుపు తిరిగింది. ఇది విస్తృతమైన దర్శనస్థాయిలో చ్చితితమయింది. కథాగమనం, ప్రాతచర్యల దృష్ట్యా పైన పేర్కొన్న మానసిక భావనమన్వయం కృతిలో నవ్యత కాస్కారమైంది.

కథలో యువతీ యువకులిరువురూ బాల్యం నుండి ప్రేమభావనతో మెలగిన వాళ్ళు. యౌవనం తొలిదశలో స్త్రీ పురుష సహజమైన శృంగారభావన మొగ్గ తొడిగింది. కాలాంతరాన పరిస్థితుల ప్రభావంవల్ల విడిపోయారు. ఆమెకు మరో వ్యక్తితో వివాహమయింది. ఆమె తల్లిదండ్రుల ఆజ్ఞానువర్తి. కన్నతల్లి ఆజ్ఞను పాలించడం కర్తవ్యంగా భావించింది. అప్పటికీ, కాలంలో మార్పు తల్లిదండ్రులను కాదని స్వతంత్రంగా వ్యవహరించే స్థితి విస్తరించలేదు. పైగా కవి కోరే మార్పు కూడా కొన్ని పరిమితులకు కట్టుబడింది, మరీ ముఖ్యంగా తాను ప్రకాశమానం చేయదలచుకున్న మనోరూపమూ వేరయింది.

ఇప్పుడామె వివాహిత. అతడు విరాగి, ఇదీ స్థితి. ఇరువురూ భిన్న పరిస్థితుల్లో ఉన్నారు. ఒక నాడు అనుకోకుండా ఊరుబయట తటస్థపడతారు. "చ్చిత్రాప్యతం"గా నిలిచిపోయారు. ఇరువురి చేతులు కలిసాయి. మనస్సులోని ప్రేమభావం పైకి ఉద్గమించింది. ప్రాతల్లోని మనోరూపానికి ప్రాధాన్యమీయబడింది. ఆమె గద్గద స్వరంలో కుశల ప్రశ్న తోచికింది. అతడు తనలో వీడని, ఆమె రూపంతో వేదనతో

బ్రతుకుతున్నాడు. ఆమె అతని ఈ సంక్లిష్ట స్థితిని అర్థం చేసుకుంది. తల్లి దండ్రుల అభిప్రాయాన్ని మన్నించాలనే ధర్మాన్ని పలికింది. అతనికామె హృదయం అవగతమయింది. ఆమెపట్ల అతనికున్న ప్రత్యయానికి నిదర్శనంగా, హితబోధ విన్నాడు. ఆమె మాటలు అతనిలో విరాగభావాన్ని పోగొట్టాయి - జీవితాన్ని ఆశారంజితం చేసాయి. వారి అతిలోకమైన స్నేహబంధానికి చిహ్నంగా, అతడు ఆమె మణికట్టుకు తృణకంకణాన్ని ధరింపజేస్తూ "సోదరీ" అన్న సంబోధనం కథలో భావపరివర్తనకు దారి తీసింది. ఆమె తన ఉంగరాన్ని అతని నేలకు తొడిగింది. "నీడలట్టుల ఐక్యమందెదమని", ఎవరి దారిన వారు వెళ్ళిపోయారు. కాలగతిని బట్టి నీడలు! వస్తురూపాల స్థానాలతో దగ్గర దూరం అవుతాయి. మరో విధంగా నీడ స్ఫుటికి సంకేతం కావచ్చు. ముగింపు ఎంత భావ బంధురంగా ఉందో కావ్యం ఆరంభమూ అంత భావమహితంగా ఉంది. ఇది ప్రాత ప్రవేశంతో ఆరంభం కావడం ఉత్కృత భావాన్ని పొందింది.

"అడుగులు బొబ్బలెత్త వదనాంచల మందున చెమ్మటల్ మడుగులు గట్ట మండు కసుమాలపు టెండ పడంతియోర్పు"

కాలినడకన పోతూంది. ఇది ఆమె తోటలోకి పోయే దృశ్యం. దీనితో మొదలైన స్థితులన్నీ ఇతివృత్తంలో చాలాభాగం నాయికా కేంద్రంగానే సాగాయి. ఇదో విశిష్టమైన దృష్టికోణం. వస్తుపరంగా కవి నాయికకిచ్చే ప్రాధాన్యాన్ని సూచిస్తుంది. ఇక్కడ మరో విషయం కావ్యారంభం 'శ్రీ' తో కాక 'అ'తో మొదలైంది. కాబట్టి నవ్యగుణంగా పేర్కొనడం జరిగింది. కాని 'అక్షరాల్లో ఆకారాన్ని' అన్న గీత వాక్యం ఈ సందర్భంలో గుర్తుకు రావడాన్ని బట్టి, శ్రీతో ఆరంభమయ్యే, దశకన్నా వెనక్కి వెళ్ళి ఉపనిషద్భావగతమైన తాత్త్వికపరమైన అవతారస్ఫూర్తికి దోహదం చేస్తుంది. సైపద్యంలో ఎండకు వేసిన విశేషణం - 'కసుమాల' పదం. కఠినత్వాన్ని నిర్ణయనూ సూచిస్తోంది. ఆమె సుకుమారవతి, లేప్రాయంలో ఉంది, వివేకవతి. కష్టాలు తప్పలేదు. ఇది విధి నియతి. ఎండ అనేది కాలగతిలో భాగం. కాలమంటే విధిస్వరూపం. ఆయువతి తాను ప్రేమించిన వ్యక్తికి దూరం కావడం, మరొకరితో వివాహం జరగడం, మానసికమైన వ్యధకు లోనుకావడం, మొదలైన స్థితులన్నీ విధివైప రీత్యాన్ని సూచించేవే. ఇట్లా అర్ధాంతరాన్ని భావింపజేసే లక్షణం అనేక సందర్భాల్లో కన్పిస్తుంది. ఆమె తన జీవితంలో విపర్యస్తమైన పరిస్థితి నెదుర్కొంది. మానసికమైన ఒడుదుడుకుల్ని అధిగమించింది. విధి వికటించినపుడు క్రుంగిపోకుండా వ్యక్తి తనలోని శక్తిని సమీకరించుకొని, జీవితాన్ని సుందరంగా మలచుకొనే ఉద్దేశంతో ప్రాత వివాహబంధంతో పనిత్రమైన దాంపత్యధర్మంతో ఉన్నతీని పొందింది.

తృణకంకణంలో రచన సంఘదాయమార్గంలో భాష, భావం, అభివ్యక్తిలో రాయప్రోలు ముదను తలపిస్తుంది. సామాజికతలంపై పూర్వంకన్నా భిన్నమైన వస్తునవ్యతను పొందింది. అభినవ కవిత్వంగా

రూపొందింది. ఇతివృత్తిం విషాదగమనం నుండి విషాద రాహిత్యానికి, ఆశానహమైన సుస్థితికి మలుపుతిరిగింది. కథా ప్రణాళికలో అధునిక కవిత్వానికవసరమైన ప్రేరకస్థానాల్ని గుర్తించి సావయవపూర్ణంగా నిర్వహించడంతో, సంపూర్ణమైన కావ్యరూపాన్ని పొందింది. తృణకంకణంలో కీలకమైన అంశం, స్త్రీ పురుషుల మధ్య మానసికమైన అనుబంధం. రాగ రంజితమైన ప్రేమ ప్రపంచం సాధారణ స్థాయి నధిగమించింది. కేవల శారీరక సుఖాతీతమైంది. దీనికి ప్రేమికుల్లో సం యమనం, త్యాగం, పనుచిత్రం అవసరం. కావ్యంలో ఇతివృత్తం మొదట్లో భౌతిక తలంపై పాత్ర అవిష్కృతమయినప్పటికీ, చివరకు పరివర్తనతో మానసిక తలాన్నే వర్తించింది. ప్రేమికులిరువురూ వీడలవలె విడిపోయారు. స్పృతులు మిగిలాయి. ప్లెటోనిక్ ప్రేమ, ఇందులో భారతీయ చింతనకూ మర్యాదకూ అనుగుణంగా మలచబడింది. అభినవ రూపాన్ని పొందింది. ఇందులో ఒక శ్రేణిలో సంస్కరణ దృక్పథం, మరోశ్రేణిలో ఆంగ్ల కవిత్వంలోని కాలానిక ప్రభావం, ఇంకో శ్రేణిలో భారతీయ సంస్కృతిలోని దాంపత్య ధర్మనిర్వాహణం దృష్టికి వస్తాయి.

స్త్రీ పురుష సంబంధాలు మానవ జీవితంలో స్వేచ్ఛ పేరుతో కుటుంబంలో విషమత్వానికీ, విచ్చిన్నతకూ దారితీయకూడదనే ఇటువంటి పరిస్థితుల్ని వివేకంతో సముచితంగా పరిష్కరించుకోవాలనే అవసరమైతే స్వసూఖాన్ని త్యాగం చేసి భావమూ నాయిక ముఖతః ప్రతిపాదితమయింది. ఈ కావ్యంలో ఈ ఆదర్శంతో విషాదం తొలగింది. ఇది పాత్రలో మానసికమైన మార్పుతో సాధ్యమయింది. సంక్లిష్టస్థితిలో చేయగలిగిందేమిటన్న ప్రశ్నకు సమాధానమే 'తృణకంకణం'. కావ్యంలో స్థాపితమైన స్నేహకళారూపం. ఇందులో వాస్తవజీవితం; అనుకోని పరిస్థితులు, కాలం లేదా విధిపై నిర్బితమైన కథారూపంలో విపర్యాసం సత్వంకల్పంతో పరిష్కృతమయింది. స్నేహం నిలిచే ఉంది. కస్తూరి పరిమళం, పాత్రను కడిగినప్పటికీ వీడని విధంగా, మనసును అంటే పెట్టుకొనే ఉంటుంది. ప్రతికూల పరిస్థితుల్ని అనుకూలంగా మలుచుకొనే ఉదాత్తమైన మనోరూపం ఇందులో ప్రేమతత్వానికీ, స్నేహకళకూ తాత్త్విక భూమికను చేకూర్చింది. ఇది సాహిత్య విమర్శలో అమలిన శృంగారంగానూ కొందరిచే భావితమైంది. ఇందులో నాయకుడు కోరేది.

"మరువంబోకుము నెచ్చెలి! ప్రణయ రమ్యంబైన యానాభవే మరువంబోకుము జీవితాంతమును ప్రేమన్, ప్రేమభాష్యాంజలిన్ మరువంబోకుము ఈ కథన్ మరచి పొమ్ము! సర్వమున్ శాంతికై"

తృణకంకణాన్ని సిద్ధింపజేసి చేతిలోనున్న తృణం ఒక కొస పద్యం. మరొక కొస తరువాతి వచ్చే మరోపద్యం. నాయిక ముఖతః ప్రకటితమైంది.

"విషయ సుఖై చులన్ తనియ! వివ్యలమైన హృదంతరముక ల్కషమయి పోవనీక, అకలంకవృద్ధాకృత సాధనన్ మనో"

విషయ గతిన్ మరల్చుటె వివేకము!" అన్నది. ఈ రెండు కొసలు లిప్సినే, స్నేహబంధం చేకూరేది.

జీవితంలో "ప్రణయ రమ్యతనూ ప్రేమ భాష్యాంజలి" నీ "ముగ్ధరాగ" పరిణామాన్నీ మరవకూడదని నాయకుని కోరిక! ఇవి మనస్సులో ఎప్పటికీ నిలచేఉంటాయి. ఇరువురు విడిపోయినా స్పృతి పరిమళాన్ని వెదజల్లుతూనే ఉంటాయి. అయితే దృష్టినేరు. ఈఅనుభవం మానసికమైంది. స్వచ్ఛమైంది. ఇందులో గాఢమైన వేదన ఉంది, ఆర్థత ఉంది, ఆత్మవిశ్వాసమూ ఉంది. ఇక మరచిపోయేది మిగతావి సర్వమూ! ఒక్క శాంతికోసమే! సర్వముంటే భౌతికమైంది. ఇంద్రియమైంది. కథ శరీరస్థానీయం. శరీరమున్నంత వరకూ నిలిచే ఉంటుంది. దృష్టికోణం మూత్రం మనోగతంగా మారింది. నిజమైన ప్రేమ -స్నేహం అనేవి ఎప్పటికీ వాడిపోవు, వీడిపోవు, చెదరిపోవు. నాయకుని మాటల్లో పాత్ర ఉన్నతమైన అంతరంగం ధ్వనిస్తుంది. కవి దృష్టిలో ఇది, అమలిన తత్వానికీ బీజ భూతమైంది.

ఇక నాయిక ముఖతః పలికిన మాటల్లో కేవలం భౌతికమైన ఇంద్రియ సుఖాలకే జీవితం పరిమితం కాకూడదు. హృదయం కల్పనం కాకూడదు. భయాదులచేత పట్టు తప్పిపోకూడదు. దీనికి వృదువయిన అంటే సాత్త్వికమైన సాధన అవసరం. ఇది కళంకరహితంగా స్వచ్ఛంగా సాగాలి. ఇట్లా పవిత్రమైన స్థితిని పొందడం, దాన్ని నిలుపుకోవడం కష్టం. దీన్ని సాధించే ప్రయత్నం చేయడం వివేకం, ఇది అవసరం. దీనిపట్ల లగ్నమైన ఆర్థమైన మానుషదశలు కృతార్థాన్ని పొందడం విశేషం. ఇది మానవశక్తి కఠితమైంది కాదు. మనస్సును దారితప్పకుండా, చెడిపోకుండా, నిలపడం అవసరం. సాధనలో విషయగతిని పవిత్రంనైపు, ధర్మంనైపు మరల్చడం వివేకంతో కూడిన పని. దీని వల్ల మానుషత్వానికీ కృతార్థత చేకూరుతుందనే కవి భావన ఉదాత్తమైంది. ఇది భారతీయ చింతనలో భాగమైంది. ఉపనిషత్పూరితమైంది. ఈ రెండు పద్యాలూ తృణకంకణం కావ్యాని కెదురెదురుగా నున్న రెండు బిందువులు, రెండు కొసలు, వీటి మధ్య జీవితం స్నేహ సుందరమైంది. తృణకంకణం పరమార్థం సార్థకతను పొందింది.

ఒక నైపునుండి కవిత్యకళ, మరోనైపు నుండి తాత్త్వికాంశ కలిపి రూపొందిన అభినవ కావ్యం, తృణకంకణం. ఇందులో ప్రేమరహస్యం, విస్తృతార్థాన్ని పొందింది. అష్టలితమైంది అంటే చ్యుతం కానీదీ, సమున్నతమైందీ అని. ఇంకా అమలినమైందీ, మలినం అంటునీదీ, కళంకరహితమైందీ, స్వచ్ఛమైందీ అని. ఈ ప్రేమసూత్రం, అనురాగ పూర్ణమైంది. ఒక్క హృదయానికి మూత్రమే అవగతమై చిరంగా నిలిచేది. మనస్ స్థానీయమైంది. స్పృతిలో మిగిలింది. కావ్యంలో ప్రతీయమానత్వాన్ని పొందింది. "ప్రతీయమానం పునరన్యదేవస్వస్తి వాణీషు మహోకవీనామ్" అన్న ఆనందవర్ధనుని మాట అన్వర్థమవుతుంది.